

ბრალდებულის შეცდომად შეყვანის გზით მოპოვებული ინფორმაცია და თვითინკრინაცია საგანგებო დაცვის პრივილეგია ქართული და ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპული სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით

თბილისის საქალაქო სასამართლოს მოსამართლე, ასისტენტ-პროფესორი, სამართლის დოქ. **ლავერენტი მალაქელიძე**, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

I. შესავალი

თვითინკრინაციისაგან დაცვის პრივილეგია ბრალდებულის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი უფლებაა, რომელიც გარანტირებულია არა მარტო შიდა, ეროვნული კანონმდებლობით, არამედ ასევე საერთაშორისო ხელშეკრულებებითა და შეთანხმებებით. იგი, ერთი მხრივ, გულისხმობს ბრალდებულის დაცვას სახელმწიფო ორგანოების მხრიდან განხორციელებული ყველა იმ ზემოქმედებისაგან, რომლებიც ხელყოფს პირის თავისუფალ ნებას და აქცევს მას სისხლის სამართლის ობიექტად, ხოლო, მეორე მხრივ, მისი შინაარსი მოიცავს ასევე ბრალდებულის დუმილის უფლებასაც.¹

აღსანიშნავია, რომ ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია, სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტისგან განსხვავებით², არ შეიცავს შესაბამის დებულებას, რომლითაც ის იცავს ბრალდებულის დუმილის უფლებას და პირის თავისუფლებას ისეთი მტკიცებულებების გაცემის იძულებისგან, რომლებმაც შეიძლება მისი ბრალეულობა დაამტკიცოს. თუმცა, ეს გარანტია მჭიდროდ არის დაკავშირებული უდანაშაულობის პრეზუმფციასთან³, რაც ევ-

როპულმა სასამართლომ არაერთხელ დაადასტურა თავის არაერთ გადაწყვეტილებაში.⁴

ქართული კანონმდებლობით, აღნიშნული უფლება გარანტირებულია საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით⁵. კერძოდ, სსსკ-ის მე-4 მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, დაუშვებელია ბრალდებულისაგან აღიარებითი ჩვენების მოპოვება და მის ნების თავისუფლებაზე ზემოქმედება სხვადასხვა იძულებითი ხასიათის ღონისძიების გამოყენებით. დაუშვებელი მეთოდების ჩამონათვალს კი შეიძლება მიეკუთვნებოდეს: წამება, ძალადობა, სასტიკი მოპყრობა, სამედიცინო ჩარევა, ჰიპნოზი, მოტყუება და სხვა ისეთი ღონისძიებების გამოყენება, რომლებიც ზემოქმედებას ახდენენ ადამიანის მეხსიერებაზე ან აზროვნებაზე.⁶

მაშასადამე, ზემოაღნიშნული მსჯელობიდან გამომდინარე, იმ შემთხვევაში, თუ ბრალდებული უარზეა, მისცეს საგამოძიებო ორგანოს ან სასამართლოს ჩვენება, სახელმწიფო ორგანოებს კატეგორიულად ეკრძალებათ იძულების წესით ბრალდებულისგან მიიღონ რაიმე სახის ინფორმაცია.⁷ სხვა

¹ იხ. *თუმანიშვილი, გიორგი*, ბრალდებულის პირადი ჩხრეკა, მისი სხეულიდან ნიმუშის აღება და თვითინკრინაციისგან დაცვის პრივილეგია, წიგნში: გურამ ნაჭყეაბია-75, საიუბილეო კრებული, 2016, გვ. 77.

² იხ. სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის მე-14 მუხლის მე-3 პუნქტის (ზ) ქვეპუნქტი (ხელმისაწვდომია – <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1398335?publication=0>, უკანასკნელად ნანახია – 18.11.2018).

³ იხ. *ტრექსელი, შტეფან*, ადამიანის უფლებები სისხლის სამართალში, 2009, გვ. 197.

⁴ *ტრექსელი, შტეფან*, ადამიანის უფლებები სისხლის სამართალში, 2009, გვ. 197.

⁵ შემდგომში შემოკლებულია, როგორც სსსკ.

⁶ იხ. *თუმანიშვილი, გიორგი*, სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, 2014, გვ. 264.

⁷ *შეად. Gäfgen v. Germany*, განაცხადი №22978/05, EctHR, 2010 წლის 1 ივნისის გადაწყვეტილება (ხელმისაწვდომია – [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-99015%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-99015%22])), უკანასკნელად ნანახია – 18.11.2018). ამ საკითხთან დაკავშირებით ასევე იხ. *Jähnke, Burkhard, Unverfügbares im rechtsstaatlichen Strafprozess und die Rolle des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte*, წიგნში: სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, 2013, გვ. 486-495, ქართულ ენაზე იხ.: *ტურავა, მერაბ*, წამება და წამების მუქარა ადამიანის სიცოცხლის გადასარჩენად – სისხლისა-

მხრივ კი კანონი არ კრძალავს საქმისათვის მნიშვნელოვანი საგნის ან ნივთიერების იძულების გზით ბრალდებულის სხეულიდან აღებას.⁸

როგორც ზემოთ აღინიშნა, თუკი პირი არ სცემს კითხვებზე პასუხს, პრაქტიკულად არ არსებობს მეთოდი, რომელიც მას სიმართლეს ათქმევინებს. თუმცა, საკითხავია, იცავს თუ არა აღნიშნული პრივილეგია ბრალდებულს ტყუილისგან; კერძოდ, შეცდომიანი შეყვანის გზით მიღებული ინფორმაციისგან, რაც შეიძლება გამოიხატოს მის ფარულად ჩანერაში, რათა შემდგომში აღნიშნული ჩანაწერი გამოყენებული იქნეს ბრალდებულისგან სანინააღმდეგოდ სასამართლოში საქმის არსებითი განხილვისას. ამასთან, შეიძლება თუ არა ეს საგამოძიებო მოქმედება საერთოდ მივიჩნიოთ ბრალდებულის მოტყუებად?

თემის აქტუალობიდან გამომდინარე, წინამდებარე სტატიაში განხილული იქნება, სწორედ, ზემოაღნიშნული პრობლემა. კერძოდ, ყურადღება გამახვილებული იქნება იმაზე, თუ რამდენად დასაშვებია საერთაშორისო და ეროვნული კანონმდებლობით ამგვარი გზით მიღებული მტკიცებულება გამოყენებული იქნეს ბრალდებულის სანინააღმდეგოდ – მისი ბრალეულობის დასადასტურებლად. ამ საკითხთან მიმართებით კი ასევე გაანალიზდება სსსკ-ის 247-ე მუხლი, რომელიც უკავშირდება ბრალდებულის მიერ საქმის არსებით განხილვამდე მიცემული ინფორმაციის მტკიცებულებად გამოყენების დაუშვებლობას.

II. პრობლემის განხილვა ქართული სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით

თვითინკრიმინაციისგან დაცვის პრივილეგია, როგორც ზემოთ ითქვა, ბრალდებულს ანიჭებს უფლებას, თავად მიიღოს გადაწყვეტილება, მისცეს ჩვენება თუ უარი თქვას ამაზე. საქართველოს სსსკ-ის 38-ე მუხლის თანახმად, ბრალდებულს შეუძლია, ნებისმიერ დროს გამოიყენოს დუმილის უფლება, ხოლო თუ იგი ირჩევს დუმილის უფლებას, ეს არ შეიძლება შეფასდეს მისი ბრალეულობის დამადასტურებელ მტკიცებულებად⁹. ამასთან, ვინაიდან ბრალდებულს დუმილის უფლებით სარგებლობა პროცესის ყველა სტადიაზე აქვს გარანტირებული, ზემოაღნიშნული მუხლის მე-2 ნაწილში მოცემული ცნება – „დაკითხვა“ ფართოდ უნდა იქნეს გაგებული და მასში არ უნდა მოვიზროთ ბრალდებულის დაკითხვა მხოლოდ სასამართლოს არსებით სხდომაზე.¹⁰ კერძოდ, ფართო გაგებით დაკითხვას მაშინ აქვს ადგილი, როდესაც გამომძიებელი ან პოლიციის ნებისმიერი წარმომადგენელი ბრალდებულს გამოძიების ეტაპზე გაესაუბრება და შეკითხვებს დაუსვამს სავარაუდოდ ჩადენილი დანაშაულის, დანაშაულში მისი მონაწილეობისა და სხვა მსგავსი გარემოებების შესახებ.¹¹ მსგავს შემთხვევებში კი სავალდებულოა, ყოველი დაკითხვის თუ გამოკითხვის ან შეკითხვების დასმის წინ ბრალდებულს განემარტოს თავისი უფლებები და მათ შორის ისიც, რომ მისი ჩანერა ხორციელდება აუდიო-ვიდეო საშუალებების გამოყენებით¹². მხოლოდ ერთ შემთხვევაში შეიძლება, არ არსებობდეს ბრალდებულისთვის უფლების განმარტების ვალდებულება, როდესაც ბრალდებული საკუთარი ინიციატივითა და ნებაყოფლობით აწვდის გამომძიებელს/

მართლებრივად ნებადართული იძულების ღონისძიება? (ეროვნული და ევროპული მიდგომები მაგნუს გეფგენის საქმის მიხედვით), კრებულში: ადამიანის უფლებათა დაცვის საერთაშორისო სტანდარტები და საქართველო, 2011, გვ. 194; *ხოდელი, მაკა*, წამების შედეგად მოპოვებულ მტკიცებულებათა დასაშვებობის პრობლემა სისხლის სამართლის პროცესში (ქართული და გერმანული სამართლის მიხედვით), სამართლის ჟურნალი №2, 2014, 254-ე და მომდევნო გვერდები.

⁸ იხ. *თუმანიშვილი, გიორგი*, ბრალდებულის პირადი ჩხრეკა, მისი სხეულიდან ნიმუშის აღება და თვითინკრიმინაციისგან დაცვის პრივილეგია, წიგნში: გურამ ნაჭყეაბია-75, საიუბილეო კრებული, 2016, გვ. 72.

⁹ ანალოგიური შინაარსის ნორმებს კანონმდებელი ითვალისწინებს ასევე, სსსკ-ის 174-ე მუხლის პირველ ნაწილში და ამავე კოდექსის 230-ე მუხლის მე-3 ნაწილში.

¹⁰ იხ. *თუმანიშვილი, გიორგი*, სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, 2014, გვ. 258.

¹¹ იხ. *თუმანიშვილი, გიორგი*, სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, 2014, გვ. 258.

¹² საქართველოს სსსკ-ის 174-ე მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად, დაკავებამდე პირის მიერ გაკეთებული ნებისმიერი განცხადება, თუკი მას ბრალდებულის უფლებები არა აქვს სათანადოდ განმარტებული, დაუშვებელი მტკიცებულებაა.

პროკურორს მნიშვნელოვან ინფორმაციას საქმის გარემოებების შესახებ ან ასეთი უფლების განმარტების შემდეგ, იგი თავადაა თანახმა განხორციელდეს მისი ჩანერა (ე. წ. „უფლების დათმობა“). სხვა შემთხვევაში, როგორც აღინიშნა, სავალდებულოა ბრალდებულის წინასწარ ინფორმირება მისი უფლებების შესახებ (ე. წ. „ინფორმირებული ბრალდებული“).¹³ ამაზე მიუთითებს, სწორედ, საქართველოს სსსკ-ის 113-ე მუხლი, რომელიც, მართალია, გამოკითხვის ზოგად წესს ეხება, თუმცა, ამ ნორმის ზოგადი პრინციპები და წესები ასევე ბრალდებულზეც ვრცელდება (სსსკ-ის 113-ე მუხლის მე-10 ნაწილი).¹⁴ ამავე მუხლის მე-9 ნაწილში კი კანონმდებელი განმარტავს, რომ გამოკითხვისას შესაძლებელია ხმის ან/და გამოსახულების ჩამწერი ტექნიკური საშუალებების გამოყენება, რის თაობაზეც გამოსაკითხ პირს (იგულისხმება როგორც მოწმე, ისე ბრალდებული) მათი გამოყენების შესახებ წინასწარ უნდა ეცნობოს.

საკითხის ამგვარი განმარტების მიუხედავად, ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში არაერთხელ ჰქონდა ადგილი ისეთ შემთხვევას, როდესაც ბრალდებული დაკავებული იქნა სამართალდამცავი ორგანოების მიერ და პოლიციის განყოფილებაში მისი მიყვანის შემდგომ, პოლიციის წარმომადგენელთან გასაუბრებისას, როდესაც ბრალდებული საუბრობდა დანაშაულის ფაქტობრივ გარემოებებთან დაკავშირებით (ადვოკატის მონაწილეობის გარეშე), მოხდა მისი ფარულად ჩანერა, რაც მოგვიანებით სასამართლოს განჩინებით კანონიერად იქნა ცნობილი.¹⁵ კერძოდ, თითქმის ყველა ზემოაღნიშნულ შემთხვევაში, ფარული აუდიო-ვიდეო ჩანერა განხორციელდა პოლიციის დეპარტამენტის ადმინისტრაციულ შენობაში, სადაც ამ საგამოძიებო მოქმედებაში მონაწილეობას იღებდა, ერთი მხრივ, გამომძიებელი/პოლიციის წარმომადგენელი, ხოლო, მეორე მხრივ, ბრალდებული.

¹³ იხ. *თუმანიშვილი, გიორგი*, სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, 2014, გვ. 260.

¹⁴ შეად. *გოგნიაშვილი, ნინო*, წიგნი: საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო სამართალი, კერძო ნაწილი, 2017, გვ. 400-401.

¹⁵ იხ.: თბილისის საქალაქო სამართლის 2018 წლის 9 იანვრის განჩინება N105/18 საქმეზე, თბილისის საქალაქო სამართლის 2018 წლის 5 თებერვლის განჩინება N725/18 საქმეზე და თბილისის საქალაქო სამართლის 2018 წლის 16 აპრილის განჩინება 2217/18 საქმეზე.

პრობლემას განსაკუთრებულად აღრმავებს ის გარემოებაც, რომ საქართველოს სსსკ-ის 247-ე მუხლის თანახმად, თუ ბრალდებული წინააღმდეგია სასამართლოში საქმის არსებით განხილვამდე მის მიერ გამოკითხვის დროს მიწოდებული ინფორმაციის სასამართლო სხდომაზე საჯაროდ წაკითხვის, აგრეთვე ამ ინფორმაციის აუდიო ან ვიდეოჩანაწერის მოსმენის (დემონსტრირება), მაშინ ზემოაღნიშნული ინფორმაციის მტკიცებულებად გამოყენება დაუშვებელია. მიწოდებული ინფორმაციის სასამართლო სხდომაზე საჯაროდ წაკითხვაზე ან ამ ინფორმაციის აუდიო ან ვიდეოჩანაწერის მოსმენაზე (დემონსტრირებაზე) ბრალდებულის უარი კი არ შეიძლება შეფასდეს მისი ბრალეულობის დამადასტურებელ მტკიცებულებად. თუმცა, ამავე მუხლის მე-2 ნაწილის შესაბამისად, ეს შეზღუდვა არ ვრცელდება ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების ან ფარული საგამოძიებო მოქმედების შედეგად მიღებულ ინფორმაციაზე.¹⁶

ამდენად, ერთი მხრივ, კანონმდებელი მოცემულ შემთხვევაში კრძალავს, თუკი ბრალდებული წინააღმდეგია, სასამართლო სხდომაზე გამოქვეყნებული იქნეს მის მიერ მანამდე, გამოძიების ეტაპზე მიცემული ინფორმაცია, ხოლო, მეორე მხრივ, ამ საერთო წესიდან უშვებს გამონაკლისს, როდესაც ბრალდებულის ნების გაუთვალისწინებლად შესაძლებელია, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების ან ფარული მოქმედების შედეგად მიღებული ინფორმაციის გამოქვეყნება მოხდეს სასამართლო სხდომაზე საქმის არსებითი განხილვისას.

აქედან გამომდინარე, ისმის კითხვა, ზემოთ მითითებული მეთოდი/გზით ბრალდებულისგან მიღებული ინფორმაცია შესაძლებელია თუ არა განხილული იქნეს, სწორედ, 247-ე მუხლის მე-2 ნაწილის ფარგლებში, როგორც დასაშვები, ცალკე აღებული პირდაპირი მტკიცებულება, რომელიც მოგვიანებით ასევე, შესაძლოა, გამოყენებული იქნეს, სწორედ, ბრალდებულის წინააღმდეგოდ? თუ ცალსახად დაუშვებელია ამგვარი მტკიცებულების

¹⁶ აღსანიშნავია, ზოგიერთი ავტორი მიუთითებს, რომ სსსკ-ის 247-ე მუხლის მე-2 ნაწილის შინაარსობრივი მხარე, თითქოსდა, სრულ შესაბამისობაშია ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლთან, რაც, ავტორის მხრიდან საჭიროებს გარკვეულ კონკრეტულზაციასა და განმარტებას. ამის შესახებ იხ.: *გუნცაძე, შორენა*, წიგნი: საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი, 2015, გვ. 713.

(მაშინ, როცა საქმეში სხვა პირდაპირი მტკიცებულება არ არსებობს) საფუძველზე ბრალდებულის დადანაშაულება და მის წინააღმდეგ აღნიშნული მტკიცებულების გამოყენება?

ამ კითხვაზე პასუხის მისაღებად საინტერესოა, თუ რა განმარტებებს აკეთებს ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპული სასამართლო.

III. პრობლემის განხილვა ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპული სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლით გარანტირებულია სამართლიანი განხილვის უფლება, კერძოდ, პირის უფლება, არ დაიდანაშაულოს საკუთარი თავი. კონვენციის მე-6 მუხლის შესაბამისი ნაწილი ითვალისწინებს, რომ „ყოველი ადამიანი, მისი სამოქალაქო ხასიათის უფლებებისა და მოვალეობების ან მისთვის წარდგენილი სისხლისსამართლებრივი ბრალდების საფუძველიანობის გამორკვევისას, აღჭურვილია ... მისი საქმის სამართლიანი განხილვის უფლებით ... სასამართლოს მიერ“.

ამდენად, კონვენციის მე-6 მუხლით გარანტირებულია სამართლიანი განხილვის უფლება, თუმცა, იგი, როგორც ასეთი, არ ადგენს რაიმე წესს მტკიცებულების დასაშვებობაზე. ეს უკანასკნელი, უმთავრესად, ეროვნული კანონმდებლობით რეგულირდება¹⁷.

შესაბამისად, ევროპულ სასამართლოს არ ევალება, განსაზღვროს, შეიძლება თუ არა დასაშვები იყოს კონკრეტული მტკიცებულება – მაგალითად, ეროვნული კანონმდებლობის თანახმად, უკანონოდ მოპოვებული მტკიცებულება ან მართლაც დამნაშავეა თუ არა განმცხადებელი. მთავარ შეფასების საკითხს წარმოადგენს, იყო თუ არა სამართლიანი სამართალწარმოების მთელი პროცესი, მტკიცე-

ბულებათა მოპოვების გზის ჩათვლით.¹⁸ იმის განსაზღვრად კი იყო თუ არა სამართალწარმოების მთელი პროცესი სამართლიანი, გასათვალისწინებელია ისიც, თუ რამდენად მოხდა დაცვის უფლებების პატივისცემა. კერძოდ, შესამონმებელია, დაცული იყო თუ არა მხარეთა თანასწორობისა და შეჯიბრებითობის უფლება და ჰქონდა თუ არა დაცვის მხარეს შესაძლებლობა, გაესაჩივრებინა მტკიცებულების სანდოობა.¹⁹

სასამართლოს შეფასებით, უფლება, რომ პირმა თვითინკრიმინაციისგან დაიცვას თავი, პირველ რიგში, ნიშნავს ბრალდებულის დუმილის უფლების პატივისცემას. კონვენციის ხელშემკვერელი მხარეებისა და სხვათა სამართლებრივ სისტემებში არსებული ეს პრინციპი არ ვრცელდება სისხლის სამართალწარმოებაში იმ მასალების გამოყენებაზე, რომლებიც მოპოვებულია იძულების წესით. თუმცა, არსებობენ ისეთი ნიმუშებიც, რომლებიც, მართალია, ბრალდებულის ნებისგან დამოუკიდებლად არის ამოღებული, მაგრამ არა კონვენციის რომელიმე მუხლის დარღვევით, კერძოდ, როგორებიცაა: *inter alia* შესაბამისი ნებართვით მოპოვებული დოკუმენტები, სუნთქვის, სისხლის, შარდის, თმის ან ხმის ნიმუშები.²⁰

იმის დასადგენად, დაირღვა თუ არა განმცხადებლის უფლება – არ დაიდანაშაულოს თავი – სასამართლომ უნდა იმსჯელოს შემდეგ ფაქტორებზე დაყრდნობით: მტკიცებულების მოსაპოვებლად განხორციელებული იძულების ბუნება და ხარისხი; საზოგადოებრივი ინტერესის წონა ჩადენილი დანაშაულის გამოძიებასა და დასჯადობაში; შესაბამისი პროცედურული გარანტიების არსებობა და ამგვარ-

¹⁸ იხ.: *Khan v. the United Kingdom*, განაცხადი №35394/97, EctHR, 2000 წლის 12 მაისის გადაწყვეტილება, §34 (ხელმისაწვდომია – <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-58841%22>), უკანასკნელად ნანახია – 18.11.2018); *P.G. and J.H. v. the United Kingdom*, განაცხადი №44787/98, §76, EctHR, 2001 წლის 25 სექტემბრის გადაწყვეტილება, §76 (ხელმისაწვდომია – <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-59665%22>), უკანასკნელად ნანახია – 18.11.2018).

¹⁹ იხ. *Jalloh v. Germany*, განაცხადი №54810/00, EctHR, 2006 წლის 11 ივლისის გადაწყვეტილება (ხელმისაწვდომია – <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-76307%22>), უკანასკნელად ნანახია – 18.11.2018).

²⁰ იხ. *Saunders v. UK*, განაცხადი №19187/91, EctHR, 1996 წლის 17 დეკემბრის გადაწყვეტილება, ხელმისაწვდომია: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-58009%22>), უკანასკნელად ნანახია – 18.11.2018).

¹⁷ იხ.: *Schenk v. Switzerland*, განაცხადი №10862/84, EctHR, 1988 წლის 12 ივლისის გადაწყვეტილება, §§ 45-46 (ხელმისაწვდომია – <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-57572%22>), უკანასკნელად ნანახია – 18.11.2018); *Teixeira de Castro v. Portugal*, განაცხადი №44/1997/828/1034, EctHR, 1998 წლის 9 ივნისის გადაწყვეტილება, §34 (ხელმისაწვდომია – <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58193>, უკანასკნელად ნანახია – 18.11.2018).

რი სახით მოპოვებული მტკიცებულებების გამოყენების ხარისხი.

იმ შემთხვევაში, როდესაც ბრალდებული იყენებს დუმის უფლებას დაკითხვისას, ხოლო სახელმწიფო ორგანოები მიმართავენ „ხრიკებს“ მისგან აღიარების ან ბრალზე მიმანიშნებელი განცხადებების მისაღებად, რაც დაკითხვისას ვერ მოიპოვეს, შესაძლოა, აღნიშნულმა ქმედებებმა დაარღვიოს პირის დუმის უფლება.

კერძოდ, ეს პრინციპი ხელყოფილი იქნა საქმეზე ალანი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ²¹, სადაც პოლიციის გამოცდილი ინფორმატორი მოათავსეს იზოლატორში, განმცხადებლის საკანში, მის წინააღმდეგ მტკიცებულებების მოპოვების მიზნით. შესაბამისად, განმცხადებლის ნებაყოფლობითი აღიარებები არ იყო „სპონტანური და უცაბედი“, არამედ „თავს მოხვეული ინფორმატორის დაჟინებული კითხვებით“. მიუხედავად იმისა, რომ სახეზე არ იყო პირდაპირი იძულება, სასამართლომ დაადგინა, რომ განმცხადებელი დაექვემდებარა ფსიქოლოგიურ ზეწოლას, რამაც უბიძგა „ნებაყოფლობითი“ ინფორმაციის გამჟღავნებისაკენ და რაც შემდეგომ საფუძვლად დაედო მის მსჯავრდებას. კერძოდ, სასამართლომ მიუთითა, რომ უფლება, რომელიც აღიარებულია, როგორც სამართლიანი სასამართლო განხილვის ცნების ძირითადი პრინციპი, ემსახურება ეჭვმიტანილი პირის არჩევანის თავისუფლებას, უპასუხოს ხელისუფლების ორგანოთა კითხვებს თუ ისარგებლოს დუმით. არჩევანის ასეთი თავისუფლება შემცირებულია, როდესაც პირმა დუმის ამჯობინა, ხოლო ხელისუფლება იყენებს სხვადასხვა ხერხს ეჭვმიტანილისგან აღიარების ან საკუთარი თავის საწინააღმდეგო სხვა ისეთი ჩვენების მიცემის მისაღწევად, რომელიც ვერ იქნებოდა მოპოვებული მისი დაკითხვისას.²²

შესაბამისად, მოცემულ საქმეში ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა დარღვევა, რადგან ინფორმატორმა, პრაქტიკულად, არაფორმალურად „დაკითხა“ ეჭვმიტანილი, ყველა იმ გარანტიის გა-

რეშე, რომლებიც უზრუნველყოფილია ჩვეულებრივ სამართალწარმოებაში.²³

საქმე ბიკოვი რუსეთის წინააღმდეგ²⁴ ეხებოდა სახელმწიფო ორგანოების მიერ გამოძიების პროცესში ფარულ ოპერაციას – განმცხადებლის მიერ მკვლელობის ჩადენის პროვოცირებას, რაც ითვალისწინებდა პოლიციის მიერ ორი მკვლელობის ინსცენირებას. განმცხადებელმა საქმის სასამართლო განხილვისას გააპროტესტა რადიოჩამწერი მოწყობილობით მოპოვებული მტკიცებულებების დასაშვებობა. ამ მოწყობილობის გამოყენების სამართლებრივი რეგულირების არარსებობის გამო, სასამართლომ დაადგინა მხოლოდ კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა.

რაც შეეხება მე-6 მუხლს, სასამართლომ აღნიშნა, რომ განმცხადებელს ჰქონდა შესაძლებლობა გაესაჩივრებინა მტკიცებულების დასაშვებობა პირველ და მეორე ინსტანციის სასამართლოებში. ჩანანერი არ იყო ეროვნული სასამართლოების მიერ მის წინააღმდეგ გამოყენებული ერთადერთი მტკიცებულება, ის გამყარებული იყო სხვა დამადასტურებელი მტკიცებულებებით. ამავე საქმეში განმცხადებელი ასევე ამტკიცებდა, რომ მისი ბრალდების საფუძველი იყო „ხრიკი“ – ტყუილი. განმცხადებლის პოზიციით, მოცემულ შემთხვევაში, პოლიციამ გადააბიჯა მოქმედების დასაშვებ ფარგლებს მათი ინსტრუქციით მოქმედ ინფორმატორთან მისი საუბრის ფარული ჩანერით. თუმცა, დიდმა პალატამ აღნიშნული საქმე გამიჯნა საქმისგან ალანი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (ციტირებულია ზემოთ) და აღნიშნა, რომ განმცხადებელი არ იმყოფებოდა წინასწარ პატიმრობაში, არამედ იყო თავისუფალი და არ განიცდიდა პოლიციის მხრიდან ზეწოლას. შესაბამისად, სასამართლომ დაასკვნა, რომ მტკიცებულების მოპოვება არ „შეიცავდა იძულების ან ზეწოლის ელემენტს“. ამდენად, სასამართლომ ამ კონკრე-

²¹ იხ. *Allan v. UK*; განაცხადი №48539/99; EctHR, 2002 წლის 5 ნოემბრის გადაწყვეტილება (ხელმისაწვდომია: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-60713%22>), უკანასკნელად ნანახია – 18.11.2018).

²² იხ. *Allan v. UK*; განაცხადი №48539/99; EctHR, 2002 წლის 5 ნოემბრის გადაწყვეტილება (ხელმისაწვდომია: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-60713%22>), უკანასკნელად ნანახია – 18.11.2018).

²³ იხ. *Allan v. UK*; განაცხადი №48539/99; EctHR, 2002 წლის 5 ნოემბრის გადაწყვეტილება (ხელმისაწვდომია: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-60713%22>), უკანასკნელად ნანახია – 18.11.2018); ასევე, იხ. *ტრექსელი, შტეფან*, ადამიანის უფლებები სისხლის სამართალში, 2009, გვ. 395.

²⁴ იხ. *Bykov v. Russia*, განაცხადი №4378/02, EctHR, 2009 წლის 10 მარტის გადაწყვეტილება (ხელმისაწვდომია – <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-91704%22>), უკანასკნელად ნანახია – 18.11.2018).

ტულ საქმეში არ დაადასტურა კონვენციის მე-6 მუხლის დარღვევა.

გარდა ამისა, სასამართლომ არაერთხელ მიუთითა თავის გადაწყვეტილებებში, რომ სახელმწიფო ორგანოები უნდა ეცადონ მათი პოზიციის დამტკიცებას მხოლოდ იმ მტკიცებულებებზე დაყრდნობით, რომლებიც მოპოვებულია ძალადობის ან ზეწოლის გარეშე, რათა თავიდან იქნეს აცილებული მართლმსაჯულების არასათანადოდ განხორციელება.²⁵

საქმეში ალექსანდრ ზაიჩენკო რუსეთის წინააღმდეგ²⁶ განმცხადებელი საკუთარი ავტომობილით მიდიოდა სახლში, როდესაც ის გააჩერეს პოლიციის ოფიცრებმა, რომლებიც იძიებდნენ სანჯავის ქურდობის სავარაუდო ფაქტს. ოფიცრებმა ის გაფრთხილების გარეშე დაკითხეს და შეადგინეს ოქმი, რომელზეც მან ხელი მოაწერა. ოქმში განმცხადებელი ადასტურებდა, რომ მან აიღო სანჯავი მისი სამსახურებრივი მანქანიდან, შესაბამისად, განმცხადებელს მსჯავრი დაედო ქურდობაში. სასამართლომ კონვენციის მე-6 მუხლის პირველი პარაგრაფის დარღვევა დაადგინა, ვინაიდან საქმის განმხილველმა სასამართლომ მსჯავრდება დააფუძნა განმცხადებლის მიერ პოლიციისათვის მიცემულ ჩვენებას, რომელიც ბრალდებულმა მისცა წინასწარი ინფორმირების გარეშე (არ იქნა შესაბამისი უფლებები განმარტებული).

IV. დასკვნა

ამდენად, როგორც ზემოაღნიშნულმა ანალიზმა აჩვენა, ევროპული სასამართლოს მიდგომა ამ პრობლემასთან დაკავშირებით არის ცალსახა და ერთმნიშვნელოვანი. კერძოდ, თუკი პირი წინასწარ ინფორმირებული არ არის თავისი უფლებების შესახებ და მისგან ინფორმაციის მიღება ხდება ბრალდებულის ნების საწინააღმდეგოდ, არა თავისუფალ სივრცეში, არამედ ისეთ ადგილას, როგორცაა წინ-

ასწარი დაკავების იზოლაციური ან თუნდაც პოლიციის დანესებულება, სასამართლო ადგენს ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლით გარანტირებული უფლების დარღვევას. ასეთ შემთხვევაში, სასამართლო მიიჩნევს, რომ ადგილი აქვს, სწორედ, თვითინკრიმინაციისაგან დაცვის უფლების ხელყოფას.

რაც შეეხება საქართველოს კანონმდებლობასა და ქართულ სასამართლო პრაქტიკას ამ საკითხთან დაკავშირებით, მართებულია, თუკი სსსკ-ის 247-ე მუხლის მე-2 ნაწილის ინტერპრეტაცია მოხდება შეზღუდულად. კერძოდ, ამ მუხლის საგამონაკლისო წესი უნდა გავრცელდეს მხოლოდ ისეთ შემთხვევებზე, როდესაც ბრალდებულის ნების გაუთვალისწინებლად ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების ან ფარული საგამოძიებო მოქმედების შედეგად ინფორმაციის მიღება ხდება არა იმ დროს, როცა პიროვნება იმყოფება პოლიციის განყოფილებაში ან წინასწარი დაკავების იზოლაციურში, როდესაც სრულიად შესაძლებელია, იგი მართლაც განიცდიდეს ფსიქოლოგიურ ზეწოლას, არამედ მაშინ, როცა ბრალდებული არის თავისუფალ სივრცეში ან/და აქვს არჩევანის თავისუფლება, უპასუხოს ხელისუფლების ორგანოთა კითხვებს თუ ისარგებლოს დუმილის უფლებით (აუცილებელია, წინასწარ ამ უფლების განმარტება). არჩევანის ასეთი თავისუფლება კი დაკნინებულია მაშინ, როდესაც ბრალდებულმა დუმილი ამჯობინა, ხოლო ხელისუფლება იყენებს სხვადასხვა მეთოდს მისგან აღიარების ან საკუთარი თავის საწინააღმდეგო სხვა ისეთი ჩვენების მიცემის მისაღწევად, რომელიც ვერ იქნებოდა მოპოვებული მისი თავისუფალ გარემოში დაკითხვის გზით. შესაბამისად, უნდა იქნეს მიჩნეული, რომ ამგვარი მეთოდით მიღებული ინფორმაცია არ შეიძლება დაშვებულ მტკიცებულებად იქნეს ცნობილი და, გამომდინარე აქედან, გამოყენებული ბრალდებულის საწინააღმდეგოდ საქმის არსებითი განხილვისას მისი ბრალეულობის დამადასტურებლად.

²⁵ იხ. John Murray v. UK, განაცხადი №18731/91, EctHR, 1996 წლის 8 თებერვლის გადაწყვეტილება, §45, (ხელმისაწვდომია – <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57980>, უკანასკნელად ნანახია – 18.11.2018).

²⁶ იხ. Aleksandr Zaichenko v. Russia, განაცხადი №39660/02, EctHR, 2010 წლის 18 თებერვლის გადაწყვეტილება (ხელმისაწვდომია – <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97346>, უკანასკნელად ნანახია – 18.11.2018).